

**MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA ILM FAN VA TABIAT
MARKAZI UCHUN TURLI YOSH GURUHLARGA MAVZULARGA DOIR
KO'RGAZMALAR TAYYORLASH**

Bo'ronova Nigora Ibodovna

Buxoro pedagogika kolleji

Badiiy ijodiy faoliyat o'quv amaliyoti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada, maktabgacha ta'lim muassasalarida ilm fan va tabiat markazi uchun turli yosh guruhlariga mavzularga doir ko'rgazmalar tayyorlash bo'yicha turli dasturiy metodlar haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: ilm fan va tabiat markazlari, yosh guruhlar, ko'rgazmalar, suv, qum, tarozi, lupa, akvareum, ob-havo, taqvim.

Annotation: This article talks about different programming methods for preparing exhibitions on topics for different age groups for science and nature center in preschool educational institutions.

Keywords: science and nature centers, young groups, exhibitions, water, sand, scales, magnifying glass, aquarium, weather, calendar.

Аннотация: В данной статье рассказывается о различных методах программирования для подготовки выставок по тематике для разных возрастных групп для центра науки и природы в дошкольных образовательных учреждениях.

Ключевые слова: центры науки и природы, юношеские коллективы, выставки, вода, песок, весы, увеличительное стекло, аквариум, погода, календарь.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev *“Zamonaviy maktabgacha ta'lim sog'lom va barkamol avlodni voyaga yetkazishda muhim o'rin tutadi”* deya ta'kidlaydi.

Respublika Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son “O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida”gi qarori hamda, 2016-yil 29-dekabrdagi PQ-2707-son “2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qaroriga muvofiq Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 21-noyabrdagi 929-son “O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi to'g'risidagi nizomi maktabgacha ta'limga bolalarni sifatli tayyorlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida moddiy texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining davlat va nodavlat tarmog'ini kengaytirish va shu orqali maktabgacha ta'limga bola qamrovini oshirish va sohaga ilg'or xorij tajribalarini tadbiq qilish imkononi beradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayoni ilk va maktabgacha

yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari va “Ilk qadam” davlat dasturi asosida rejalashtiriladi.

Hozirgi kunda O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim vazirligi tasarrufidagi maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni sifatli maktab ta’limiga tayyorlashga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Jumladan:

1. “Ilk qadam” dasturini ta’lim-tarbiya jarayonga tadbiiq etish, dasturni to‘laqonli ishlab ketishida metodik ta’minot va metodik yordamning o‘rni belgilab olindi.

2. “Ilk qadam” dasturi asosida barcha yosh guruhlarida mavjud markazlar hamda umumiy guruhda ishlashni tashkil etishda tarbiyachining o‘rniga alohida e’tibor qaratildi.

Ta’lim tashkilotining ishchi o‘quv dasturi tashkilot pedagoglari tomonidan ota-onalarni jalb etgan holda tuziladigan va amaldagi qonunchilik tartibida tasdiqlanadigan qilib belgilandi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalar “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida 5 ta markazda faoliyat yuritadilar.

Bular quyidagilardir:

1. Til va nutq markazi. (Nutq o‘stirish, tabiat, atrof-olam va badiiy adabiyot bilan bog‘liq mashg‘ulotlar)

2. Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika markazi. (Qurish yasash va matematika mashg‘ulotlari)

3. San‘at markazi (Rasm, applikatsiya, loy qurish, yasash mashg‘ulotlari va origami)

4. Syujetli-rolli o‘yinlar va dramalashtirilgan markaz. (Guruh yoshiga mos bo‘lgan syujetli qoidali o‘yinlar)

5. Ilm-fan va tabiat markazi. (Tabiat, atrofi olam bilan tanishtirish mashg‘ulotlari)

Markazlardagi faoliyatlar tahliliga to‘xtaladigan bo‘lsak, til va nutq markazida bolalarning do‘stlari orasida o‘z fikrlarini bera olishlari, mavzu asosida hikoyalar tuzish, savol-javoblar qilish, bolalarga suhbatlar tashkil etish imkoniyati mavjud bo‘ladi. Bola markazda o‘zi xohlagan mavzusida hikoyalar tuzishi ham mumkin.

Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika markazida bolalarda sensor tarbiya, ijodkorlik rivojlanadi. Bola bir vazifani bajarishi orqali ham qurish –yasash ham matematika bilan shug‘ullanish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bolalarni o‘yin jarayonida tinglansa “Menga yashil rang kerak”, “Men yasagan uycha ikki qavatli”, “Seniki kichkina, meniki esa kattakon”, “Meni mashinamga 10 ta odam sig‘adi” degan jummalarni eshitasiz. Demak bolalarning muloqatida qo‘shish, ayirish, taqqoslash, kattalik kabi ilk matematik tasavvurlar kengayib boradi.

San’at markazida bolalarni kayfiyatini ko‘tarish imkoni mavjud. Bolalarning ijodiy qobiliyatlari qo‘llab-quvvatlanadi. San’atning rassomlik, haykaltaroshlik, turlariga hammaga ham bir xil iqtidor berilmagan. Shu sababli bunda faqat iqtidorli bolalar ishtirok etadi. Markaz kerakli jihozlar bilan to‘liq ta‘minlansa, yasash, chizish texnologiyalari ertalabki, kechki soatlarda o‘rgatilsa, markaz ishi rivojlanadi. Oilada bolaga bunday sharoit har doim ham yaratib berilmaydi. Markazda ishlasa bolaning mayda motorikasi rivojlanadi. Mayda motorikaning rivojlanishi esa, bola nutqining rivojlanishiga sabab bo‘ladi.

Syujetli-rolli o‘yinlar va dramalashtirilgan markaz bolalar iqtidorini namoyon bo‘lishi, o‘z mahoratini ko‘rsatishi uchun juda qulay muhitdir. Bu markazni bolaning “Men”ini shakllantiruvchi markaz deb ham atash mumkin. Markazdagi barcha jihozlar bolalar hayotida uchraydigan jihozlar bo‘lib, o‘yin jarayonida bola ulardan foydalanishni o‘rganadi, kasblar bilan yaqindan tanishish imkoniga ega bo‘ladi. O‘yinda oila a‘zolarining o‘zaro munosabatlari aks etadi va ular orqali ahloqiy tarbiya olish (tarbiyachi uchun esa oiladagi muhitni o‘rganish) imkoni yaratiladi.

Ilm-fan va tabiat markazida tajriba sinov maydonchasida o‘tkazilayotgan tajribalar bolalarda qiziqish uyg‘otadi va ularni yangi ixtirolar qilishga undaydi. Bu markaz bolalarni tabiat va undagi hodisalarni bilish uchun eng katta imkoniyat markazi hamdir. Markaz faoliyati to‘g‘ri tashkil etilsa bolalar tabiat haqidagi bilimlarning 90%ini o‘zlashtiradi. Markaz nafaqat bolalarda balki pedagoglarda ham qiziqish uyg‘otadi. Hayotimiz davomida ishlatiladigan narsalarni qayerdan kelganligini, ulardan nimalar olinganligi haqidagi ma‘lumotlar bolalarning o‘z qo‘llari bilan urug‘larni tuvaklarga sepish orqali unga suv qo‘yishi va urug‘ unib chiqishi bola uchun juda qiziqarli holatlar sanaldi.

Yuqorida izohi keltirib o‘tilgan markazlar faoliyati bolani maktab ta‘limiga tayyorlashda rivojlantiruvchi muhit vazifasini bajarib, shu o‘rinda 6-7 yoshli bolalarning maktabga tayyorgarlik xaritasini ilova qilib o‘tishni joiz deb bildik. Zero, mazkur yoshdagi bolaning rivojlanish xaritasi ta‘lim jarayonining muvaffaqiyatliliigi va samaradorligini aniqlaydi. Masalan boladagi,

1. Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzini shakllantirish
2. Ijtimoiy-hissiy rivojlanish
3. Nutq, muloqot, o‘qish va yozish ko‘nikmalari
4. Bilim olish (anglash orqali rivojlanish)
5. Ijodiy rivojlanish kabilar uni maktab muhitiga tayyorlovchi asosiy me‘zonlar sanaladi.

O‘quv yili yakuniga yetgandan so‘ng maktabga tayyorlov guruhi bo‘yicha o‘tkazilgan monitoringa asosan amalga oshirilgan ishlarni kutilayotgan natijalar bilan taqqoslash ishlari o‘tkaziladi va bu orqali MTTning keyingi o‘quv yiliga mo‘ljallangan ustivor vazifalarini belgilaydi.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim bolaning o'zini o'zi rivojlanishi va o'zini o'zi anglashini ta'minlashga tayanadi, bilimga bo'lgan ichki ehtiyojni uyg'otish, kognitiv qiziqishni faollashtirish muhimdir. Bolalar eksperimenti - bu atrofdagi dunyo hodisalarining qonuniyatlarini anglash, ufqlarini kengaytirish, mustaqil faoliyat tajribasini boyitishning eng samarali vositasi. Tajribalar nafaqat yangi faktlarni keltirib chiqaradi, balki sintez va tahlilning aqliy operatsiyalarini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ijodiy salohiyatni ochib berishga, birlamchi matematik tushunchalarni shakllantirishga yordam beradi. Kichkina "bolajon" har kuni ko'plab savollarni so'raydi. Nima uchun yomg'ir yog'adi, nega shamol esib turadi, nima uchun quyosh porlashi mumkin ... Tabiiy hodisalarning mohiyatini va kichik yoshdagi bolalarning qonuniyligini tushuntirish uchun nima bo'lishining sabablari va oqibatlari haqida gapirish oson ish emas. Albatta, siz aytishga yoki ko'rsatib berishga harakat qilishingiz mumkin va siz eksperiment o'tkazishingiz mumkin. Bunda bolalar "tajriba" burchagida bolalar bog'chalarida ishlaydilar. Ilm-fan va tabiat markazida ,tajriba sinov maydonchasida o'tkazilayotgan tajribalar bolalarda qiziqish uyg'otadi va ularni yangi ixtirolar qilishga undaydi. Bu markaz bolalarni tabiat va undagi hodisalarni bilish uchun eng katta imkoniyat markazi hamdir. Markaz faoliyati to'g'ri tashkil etilsa bolalar tabiat haqidagi bilimlarning 90%ini o'zlashtiradi. Markaz nafaqat bolalarda balki pedagoglarda ham qiziqish uyg'otadi. Hayotimiz davomida ishlatiladigan narsalarni qayerdan kelganligini, ulardan nimalar olinganligi haqidagi ma'lumotlar bolalarning o'z qo'llari bilan urug'larni tuvaklarga sepish orqali unga suv qo'yishi va urug' unib chiqishi bola uchun juda qiziqarli holatlar sanaldi. Guruhlarda xonalarni til va nutq markaziga mos holda jihozlash yo'riqnomasi:

1. Suv va qum uchun idishlar
2. Shaklli qolipchalar
3. Qumda o'ynash uchun leyka, kurakcha, grablich, paqircha, tuproqni yumshatuvchi tayoqcha, xokandoz
4. Rangli qum
5. Tabiiy materiallar: o'rta xajmdagi toshlar, rangli toshlar, suv, kashtanlar (kashtan daraxti mevasi), shishkalar
6. Bolalar uchun oq xalat
7. Tabiat burchagi uchun xona gullari: Balzamin, koleus, aukuba, kitayskiy rozan, begoniya, geran, agava, asparanus, tradiskansiya, kliviya, amarilis, plyush, xona uzumi
8. Tabiat va ob-havo kalendari (qor, yomg'ir, shamol, do'l, quyosh va hokazo)
9. Akvarium (baliqlar, suv toshbaqalari)
10. Qishki tomorqa : ekilgan piyoz (piyozni o'sish darajalari aks ettiruvchi rasmlar), no'xat urug'larini ekish, kuzgi barglar, erta kurtak chiqaruvchi terak, siren kabi daraxt novdalari (fevral oxirida)
11. Yil fasllari aks ettirgan katta xajmdagi tasvirlar

12. Xasharotlar tutish uchun setkalar
13. Urug‘ yig‘ish uchun xaltachalar
14. Shishali o‘lchov idishlari
15. Tarozu
16. Lupa

Xalq donishmalari shunday deydi: "Yuz marta eshitishdan ko'ra bir marta ko'rish yaxshiroqdir". Shuning uchun bolalarning eksperimenti maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Tajriba faoliyati bizning dunyoqashimizni kengaytiradi, sabab-ta'sir munosabatlarini o'rnatishimizga, qiziqishni uyg'otishga, xulosa chiqarishga, aks ettirishga va xulosa chiqarishga, shuningdek xavfsizlik qoidalariga rioya qilishga o'rgatadi.

Xulosa.

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash kerakki, bolalarni rivojlantiruvchi markazlarda faoliyat yuritishlari ularni maktab ta’limiga tayyorlashda har tomonlama yetuk aqliy va jismoniy barkamol bo‘lib ulg‘ayishlariga, ularda milliy qadriyatlar va urf-odatlariga sodiq bo‘lib shakllanishlari uchun zamin yaratadi, ularning kasb-hunarga bo‘lgan qiziqishlarini orttiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrdagi PQ-2707-son “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi [qarori.](#)
3. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga qo‘yiladigan “Davlat talablari”. 2018-yil 3-iyul, ro‘yxat raqami 3032.
4. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligining 2018-yil 7-iyuldagi 4-sonli hay’at yig‘ilishi qarori bilan tasdiqlangan va nashr etilgan dasturi.
5. Maktabgacha ta’lim muassasalarida qisqa muddatli guruhlar faoliyatini tashkil etishda tarbiyachilarni tayyorlash bo‘yicha trening moduli. T.: 2017-y.
6. “Bolangiz maktabga tayyormi?” O‘zb Res. Xalq ta’limi vazirligi Respublika ta’lim markazi, Ma’rifat-Madadkor nashriyoti.